

Ádámján.

Ádámján.

Az örmény színművészet, melynek legelső kezdetleges nyomaira a jelen század huszas éveiben akadunk — a tanuló-ifjúság szavalati előadásában — már a negyvenes években egy lépéssel előbbre haladt; mert akkor tették az örmények Konstantinápolynak egyik városrészében az első kísérletet arra, hogy műkedvelői színházat állítsanak, s csak jóval később, 1858-ban jött létre ugyancsak a török fővárosban az első állandó, nyilvános örmény színpad.

Ezen időponttól számítható az örmény nemzeti színművészet gyorsabb fejlődése is, úgy hogy ma már az örményeknek Szambulban, Smyrnában, Tiflisben, Teheránban s több más helyen diszes nemzeti színházaik vannak, melyekben örmény nyelven, részint eredeti, részint a nyugat-európai legismertebb drámairók örményre fordított művei nyernek bemutatást, örmény művészek által.

A nemzeti színművészet mai előhaladottságának korszaka szoros összefüggésben áll, az örmény színpad legelső, európai hírű tragikai művészenek, Ádámján Péternek nevével; a kinek arczképét a jelen füzetünkben adjuk.

Ádámján 1850. évben Konstantinápolyban született, gazdag örmény szülőktől. Atyja bankár volt, s fiát is a hagyományos kereskedői pályára szánta. De az ifjút korán magával ragadta a művészet iránt való vonzalom. Rajzolt, festett, költeményeket írt, szavalt.

Szülővárosában, 1863 év végén lépett először színpadra a »Hóditó Vilmos«, című szomorújátéknak egy igen jelentéktelen szerepében; sem a közönség, sem színésztársai nem sejtették, hogy a kezdő színészből, valaha még az a világhírű művész válik, ki az örmény tragikai színművészet disze leend.

Konstantinápolyból, — a színtársulat feloszlása folytán Uj-Náchicsevánba ment, egy ujonnan szervezett társulattal, honnan kilencz havi működés után újra a török fővárosba térvén vissza, Pera és Galata városrészek színházaiban szerepelt.

Majd 1879 évben Tiflisben alakított magának színtársulatot. Ekkor már Oroszország nagyobb városaiból is meghívásokat kapott vendégszereplésre. Az orosz és örmény lapok folyton dicséretekkel halmozták el művészi játékát, s ő fényes diadalok között járta be Oroszország nevezetesebb városait.

Ádámján jelenleg 40 éves, impozans színpadi alak, arcvonásai magasabb értelemre vallanak, szemeiből nemes tűz sugárzik, — úgy hogy már megjelenésével leköti a néző közönség figyelmét; valódi megtestesülése a Shakespearei tragoediák hős alakjainak. Hangja terjedelmes, érczes és férfias, s a különböző érzelem-fokozatok kifejezésére rendkívül alkalmas. Az örmények nyelvén senki sem szavall szebben!

Legjelesebb szerepei: a nagy britt költő tragoediáinak czímszerepei, mint Lear király, Othello, III. Richard, de különösen Hamlet; mely utóbbi szerepében művészi játékát az oroszországi kritika Salvini és Rossi művészetével helyezte párhuzamba.

Egy alkalommal Oroszországban Hamlet czímszerepét a csári család jelenlétében játszotta el oly sikerrel, hogy Vladimir nagyherceg, a császári család e műértő tagja, a »Novosti« című lapban valóságos dicshymnust

zengett Ádámján művészi alakításáról. Egyik kritikusa pedig aesthetikai tanulmányt tett közzé Odessában, — melyben elragadtatva a lelkesedéstől kimondja, hogy Ádámján Hamlet szerepében magasabban áll mindazoknál, kik valaha e szerepet játszották!

De nemcsak a színpadon egyike ő Shakespeare legjelesebb interpretatorainak, hanem az irodalomban is annak költészetét magyarázza; alig pár éve jelent meg örmény nyelven széleskörű tanulmánya »Hamlet«-ről és egy kitünő essay: »Shakespeare költői szellemé«-ről.

Az 1889. évi január 11-ikén tartották meg Konstantinápolyban az ottani örmények Ádámján 25 éves színészi jubileumát, rendkívüli fényes ünnepélyek között. Ez alkalommal a tiszteletére rendezett banquette-n tartott felköszöntésében a színművészet feladatáról következőleg nyilatkozott: »A mai ünnep nem csak engemet illet, hanem ünnepe és diadala ez, a szép, jó és igaz eszméinek; diadala azon főséges és nemes eszméknek, melyeket egyedül a valódi művészet fejez ki, s melyeknek egyik tolmácsa a színész. Boldognak vallhatja magát az a művész, ki nemzete körében a nemesnek és jónak eszméit terjeszti, ki habár csak egy gyöngé sugár lehet is az emberiségnek abban a tükrében, melynek »színpad« a neve, — s mely ha feladatának megfelelni kíván, a jóra és nemesre tanító élet-iskola kell hogy legyen!«

Pár évvel ezelőtt Ádámján meghívást kapott a bukaresti színháztól, hogy egész társaságával menyjen oda vendégszerezni; mit ő el is fogadott, s ott néhány legjobb szerepében (francia és örmény nyelven) lépett föl nagy tetszés között.

Ugyanakkor közölték hazai lapjaink azt a hírt, hogy Ádámján esetleg a magyar fővárosban is be fogja mutatni művészetét, — a mi azonban eddigelé valóságatlanul maradt!

Dr. Simay Gyula.

Örmények a keletrómai császárság trónján.

I.

Négy császárt adott az örmény nemzet a keletrómai világbirodalomnak: Bardanes Fülöpöt a nyolczadik században, ötödik Leot a kilenczedikben, Lecapenos Románt és Zimisces Jánost a tizedikben. Vitéz hadvezérei voltak Byzancz seregeinek, összeesküvések és forradalmak emelték fel őket a hatalom tetőpolczára s buktatták is meg egynek, az utolsónak kivételével, ki a nagy birodalom legjelesebb uralkodóinak sorában foglalt helyet.

II. Justinián császár vérszomjazó kegyetlenségét meg sokallották elvégre a saját katonái. Embertelen parancsa, hogy Cherson virágzó kereskedővárosnak lakosságát az utolsó emberig kiirtsák s a várost teljesen szétrombolják, kihivta az ellenszegülést; az elégületlenek és száműzöttek összegyültek Taurisban s az örmény Bardanest Fülöp néven ellencsászárnak kiáltották ki (711 Kr. után.) A hajóhad új fejedelmének vezetése alatt szerencsésen megérkezett Konstantinápoly falai alá; gyilkos kéz vetett véget a testőreitől is cserben hagyott Justinián életének; fiát, Tiberiust az oltár előtt kaszabolták le s az egész lakosság örömujjongással üdvözölte Bardanest, mint a ki a legkegyetlenebb zsarnokok egyikétől szabadította meg a hazát.

Elődjének gyűlöletes emléke hatalmas támaszul szolgálhatott volna az új uralkodónak, de ő ezt a támaszt mihamar eldobta magától. Féktelen kicsapongásokban elmerülve, se a főváros környékeig előnyomuló bolgárokat nem tudta megfékezni, se Kisázsziában az arabok előrenyomulásának nem volt képes határt szabni. Hozzá minden indok nélkül megújította egy Konstantinápolyban, 712-ben tartott zsinaton a vallási villongásokat is.

Már a következő év meghozta végét rövid uralkodásának. A császár születés napján fényes játékokkal mulattatta a néptömeget a Hippodromban; aztán ezer zászlóval és ezer trombitással végigvonult a főváros utczáin, felüdité magát Zeuzippus fürdőjében, visszatért palotájába s pazar lakomával vendégelte meg a birodalom nagyjait. Mámorba

ejtve az italtól és a hizelgésektől, nyugalomra tért. Nehány vakmerő összeesküvő, felhasználva a lakmározás előidézte rendetlenséget, betört az álomba szendergő fejedelemhez; összekötözték, elhurczolták a palotából, kiszurták a szemeit s a senatus hozzájárulásával az első minisztert, Artemiust kiáltotta ki a nép uralkodójának.

Épen egy évszázaddal később, 813-ban ismét egy örömeny származású hadvezért Leot emelte a sereg Byzáncz trónjára. A mondott év derekán Mihály császár nagy csatát veszítvén el Bersinikia mellett (a mai Drinápoly környékén) a bolgárok ellen, visszavonult székvárosába. A hadsereg kikiáltotta császárnak legvitézebb tábornokát, a phrygiai, lykaoni és kappadocziai kerületekből toborzott csapatok vezérét, az örömeny Leot.

Vonakodott elfogadni a koronát, mire egyik vezértársa, a phrygiai Mihály így kiáltott fel: »Evvél a karddal fogom én császári hatalmad előtt feltárni Konstantinápoly kapuit, vagy pedig azonnal melledbe döföm a kardot, ha makacsul daczolsz bajtársaidnak jogos kívánságával.« Engedett végre óhajtásuknak, a sereget egyenesen a Bosporus felé vezényelte. lemondásra kényszeríté Mihály császárt s ötödik Leo néven nyolczadfél évig uralkodott a keletrómai birodalom fölött.

A táborban nevekedvén fel, vas-szigort léptetett életbe úgy a katonai, mint a polgári kormányzatban. S ha e szigor olykor az ártatlanokat is sujtotta, annál nagyobb rettegéssel tölté el a vétkeseket. Uralkodása elején rémuléssel látta a főváros lakossága a bolgárok vad hordáit Byzáncz falai alá nyomulni. Vezérok, Krum khán feladásra kényszerítette Drinápolyt is s gyujtogatva és fosztogatva, óriási zsákmánnyal tért haza. Szerencséjére a keletrómai birodalomnak, újabb harci készülődései közben hirtelen elhunyt. Utódját Mezembria közelében tönkre verte Leo császár s maga hatolt most már be a bolgárok földjére s hosszú időre biztosította a birodalom nyugalalmát e vad szomszédaival szemben.

Ebből a nyugalomból Leo császárnak magának semmi sem jutott. Új erővel tört ki alatta a szentképek tisztelői és rombolói közti szenvedélyes viszály. Leo maga ellensége

volt a képcultusnak, beérte azonban egyelőre avval, hogy a két nagy pártot kölcsönös türelemre kényszerítse. Nem állhatott azonban ellent a képtisztelet iránt ellenséges érzületű hadsereg s számos főpap nyomásának s a képrombolók szenvedélyes dühe csakhamar egész sorát az erőszakosságoknak idézte elő. Nikephor patriákhát megfosztotta méltóságától egy 815-ben tartott zsinat s utódja, Melissenos Theodot egyházi átok alá vetette a képtiszteletet.

Eközben összetornyosultak a fellegek Leo császár feje fölött is, kinek kormányzási érdemei különben általános elismeréssel találkoztak. Mint a római birodalom régibb korszakaiban, most is áthatotta az előbbkelő köröket a forradalmi pártoskodás szelleme, a mely minél gyakoribb változásra tört az uralkodók személyében. Hiábavalóknak bizonyultak Leo bölcs intézkedései, melyekkel gondoskodott a birodalom határainak biztonságáról, a kormányzatnak s igazságszolgáltatásnak jóságáról; a szenvedélyes képrombolási küzdelemnek hevében nőttön-nőtt az elégtelenség száma s a forrongás veszélyes jelleget nyert különösen a császár egykori vezértársainak, a phrygiai Mihálynak lelkiismeretlen dicsvágya által. Leo elhalmozta őt kincsekkel, magas hivatalokkal és kitüntetésekkel, de Mihály ezeknek daczára minduntalan gyűlöletes beszédekben kelt ki fejedelme ellen. Ismételve megbocsátott neki Leo császár; végre is azonban győzedelmeskedett a hála érzete fölött a félelem és harag; Mihályt a felségárulás bűnében vétkesnek találták s arra ítélték, hogy a magánfürdők kemenczében elevenen megégettessék.

Karácsony napjára volt kitűzve a kivégzés; Theophano császárné vallásos érzülete azonban irtózott attól, hogy a szent ünnepet vérontással szennyezzék be. Kérésére — vonakodva bár — beleegyezett Leo a kivégzés elhalasztásába s ezzel romlást hozott magára és egész családjára.

A fogoly gyontatót kért magának s ezen az uton módot talált arra, hogy érintkezésbe lépjen összeesküvőtársaival s megállapítsák a császár élete elleni merényletnek tervét. Nagy ünnepek alkalmával szokás volt egy mellékajton a papoknak és énekeseknek válogatott csoportját bocsátani be a palotába, hogy annak kápolnájában a haj-

nali misén énekeljenek. Leo császár papi öltönyben mindig személyesen megjelent e hajnali istentiszteleteken. Karácsony reggelén az összeesküvők egyházi öltönyben, fegyverekkel ruháik alatt, belevegyültek a papok és énekesek csoportjába, meghuzódtak a kápolna szögleteiben s várták a gyilkolás előre megállapított jelét, azt, hogy a császár maga énekelni kezdje az első zsoltárt. A félhomály s a ruházat egyenlősége könnyen lehetővé tették volna a császár megmenekülését, mialatt az összeesküvők tévedésből a papok egyikét rohanták meg. Csakhamar észrevették azonban tévedésüket s minden oldalról körülvették Leot. Fegyver és barát nélkül állott közöttük, átkarolt egy keresztet s kegyelemért esedezett. »Nem a kegyelemnek, hanem a bosszúnak órája ez« volt a könyörtelen válasz. Egy jól irányzott kardcsapás eltávolította a szerencsétlen császár testétől jobb karját és a keresztet s a 820-ik év karácsonyának reggelén a palotakápolna oltárának lábánál összekaszabolták ötödik Leo császárt s a Césarak trónját elfoglalta phrygiai Mihály, kinek lábain még ott csörögtek a rabbilincsek, melyeket a nagy zürzavarban nem volt, ki leszedjen. . . .

A keletrómai birodalom másik két örmény császárról jövő közleményünk fog megemlékezni.

Dr. Molnár Antal.

A két testvér.

— Pátkánián R. köl'eménye. —

Egy király élt egyszer, hajdanában;
 Feje ősz volt, lelkénél korábban.
 Birodalmát tenger árja mosta;
 Jó népére az aranykort hozta.
 Két leánya volt az agg királynak:
 Rút az egyik, — másik tükre bájnak.
 Egy nap így szólott a rút a széphez:
 »Sétáljunk a tengerpartra, édes!
 Elül ment a szép lány szomorúan;
 Vad irigység lázongott a rútban
 Es gyűlölség vijjogott fölötte:
 Testvérét a nagy tengerbe lökte.

Fuldokolva szólt a szép az árból:
»Testvér, testvér, ments ki a halálból!
Drága nyaklánczom van otthon nékem,
A tied lesz, — élni hagyj cserében...«
— Szép nyaklánczod úgyis az enyém lesz,
Szabadítást tőlem ne reméljess! —
»Testvér, hogyha nem tartod elégnek,
Arany koszorút is adok néked...«
— A koszorú úgyis az enyém lesz,
Szabadítást tőlem ne reméljess! —
»Testvér, ments meg, óh add vissza éltet!
Néked adom kedves vőlegényem...«
De a rút lány irgalmat nem érzett:
Veszni hagyta kőszíve a szépet.
Hálóját hogy a tengerbe dobta,
A halász a szép holtat kifogta;
És kivette és a partra tette
És virággal szépen behintette.
Arra ment a költő: észrevette,
Meggiratta, aztán haza vitte.
Könnye hullt a drága szép halottra,
Míg nedves ruháját szárította.
Színaranyból vert magának lantot,
S édes hangu húr helyett a dalnok
A leány haját feszítve rája,
Elindult a király udvarába.
S hogy elérte a királyi termet:
Ott a rút lány vőlegénye mellett;
Ajka megnyílt és a dalnok újja
Rásimult a sírva zengő húrra:
»Zendülj lantom, dalod bátran zengje:
Rút testvérem koszorúm' elvette;
Halld szülém, halld, kedvesem, dalomba':
Rút testvérem mátkám' elrabolta;
S halld te csöndes nép a szörnyü dolgot:
Rút testvérem a tengerbe fojtott...«
Máglyát raktak már a bakók másnap,
A rút testvérnek rakták, nem másnap;
S így sikoltott az a lángtengerben:
»Bűnömért vert meg az Isten engem.«

Rudnyánszky Gyula.

Az örökség.

— Regény az erdélyi örmény életből. —

Irta: *Törös Tivadar.*

(1.)

I.

Atakaros kis szász község végén állott a Cshámics Kristófék nagy kőháza. Jó kis dombon épült, és erős kőkerítésével, vasalt kapújával valóságos vár volt a többi viskószerű, csinos házak mellett. A házhoz vezető deszkalépcsők aljától balra, nagy fakereszt állott, keskeny, boltozatos fedéllel, mely egészen ráborult az Istenember töviskoszorús fejére, védve azt az időjárás rontása ellen, úgy hogy a kereszt térdeplőjéről felnéző ájtatos emberek, — mégha vastag hótakaró is borult a feszületre — tisztán látták a Megváltó kiszenvedt arcát, s szívük felemelkedett a gondolatra, hogy jó emberek lakhatnak a házban, hol ez istenes jelképet így gondolják, őrzik.

Az öreg Cshámics egyedül lakott a házban hűséges élettársával Máriámmal, kinek ezüstös fehér haja egykor hollófeke volt, összeesett arcán az élet rózsája piroslott, és bágyadt fényű szemeiben az ifjúság és szerelem tüze csillogott. Szívében a szűzies szerelem érintetlen melegével érezte vérét összefutni akkor, mikor még jóságos öreg társa, szenvedélyes szeretettel mondta el neki azt a valloást, mit annyi millió ember mondott el már előtte és utána; ki szivből, ki hazug ajakkal; sokan meg — szókásból.

Az ő szívük akkor tiszta volt, és szavuk igaz vala. Szebb párra, istentéleőbb ifjakra alig adta a szamosújvári tudós, öreg plebános áldását, mint reájuk.

És be is teljesedett a mondás rajtuk is, hogy a ki szivéből esküszik az Urnak, annak szivébe lopózik a boldogság.

De mégis, hosszú tiz éven át, egy kis árny lopódzott olykor kettőjük közé. Nem berította ugyan el körötük a boldogság derűjét, de úgy voltak vele mint a sokvirágú fa, mit gyümölcsözés előtt a dér lep meg, és új tavasz jöttén viragot hiába is várnak rajta.....

A hogy boldogságban elröppent fejük felett az idő, és a mikor ifjúságuk kialudt tüze hamvát fejükön hagyta, azt vették bús szívvel észre, hogy még mindig csak ketten vannak. Az a nagy istenáldás, — mit szegény ember sokszor botorúl felpanaszol az égnek, — tőlük elmaradt. Szívük sovárgása, szent-misék imádsága után sem látogatott az be a gazdag házba. Érezniök kellett, hogy ez így van elvégezve, és lassan bár, bele is nyugodtak.

Akkor még a mi — családnak nagy, de nemzetnek nagyon kicsiny — véreink elsőbb rakott régi fészken, Szamosújvárt laktak. Cshámics egyik volt azok közül a híres kereskedőkből, kiknek bár egyszerű, de puritán becsületességű nevét hét vármegye ismerte. Akkor még szűzföld volt az a vidék messze földnyire a vasútnak. Váradig és Debreczenig fatengelyen ment a bázêrgán), s szinte végrendeletet csinált, ha ilyen útra indult. Fegyvert se vitt magával az életéért; egy keresztvetés bátrabbá tette, mint egy sereg puska, vagy revolver; váltóktól se duzzadt a tárczája, a mi összehajtott bőrből állott, mert akkor még az a becsületes világ járta, a mit a szájhagyomány humora azzal tréfál meg, hogy sok kontraktusra az volt lejártnak írva: »Háromszáz forintokat, Gergicz sógortól felvettem, és jövő szombaton megadom«. Azt a jövő szombatot aztán lehetett akár a világ vége előtti utolsó szombatra is érteni, mert a kontraktuson se hónapnak, se esztendőnek a datuma nem volt sehol. De azért ebben az egyszerű írásban több szó-tartás volt lekötve, mint egy vagon mai szélhámosságra való váltóban, és be nem tartott, közjegyzői pecsétetes papiros fogadkozásáiban.

Cshámics lovakkal járta be a megyéket, s úgy ismerték őtet, mint egy jámbor, eszes embert, kit se megharagítani, se megcsalni nem lehet. Jól járó, erős lovainak olyan hire volt, mint most valami híres verseny-istállóénak, és az a katonai komisszió és jómodú gazda járt jól a ki tőle vett lovat. A vásárai abból állottak, hogy éppen bevárta a míg a lovak megérkeztek; aztán úgy megrohanták a pompás szállitmányt, hogy pár óra mulva akár indulhatott is

1) Kereskedő.

vissza az ősi fészekbe, tenger jó kedvvel és tenger pénzzel, a miből aztán jutott szépen Máriámnak selyem ruhára, a plebánosnak misére valóra, a kupeczeknek búsas »bástángira«¹⁾; s a régi, kopottas, kaszlinak²⁾ kinyílt a legelső fiókja, hogy a többi mellé magába nyelje az új ezreseket.

Volt is a Cshámics házában olyan dáridó és vendéglátás, hogy — mikor minek volt az ideje — ángádsábur, heriszá, dáláuzi, töltött hagyma, áble-mámá, régi és frissen füstölt buzsenyicza, mesebeli bőségben roskasztották az asztalt, s nem egyszer végződött a Cshámicsék vacsorája tánczczal, a mit akkori szokás szerint énekszó avagy gitár mellett lejtettek, és az öregek eldudolgatták a most már híreből is alig ismert melodikus, világi örmény notákat. Volt is rá okuk, mert a Cshámicsék bora, a hogy a nóta mondta:

»Kini, kini
Ánus kini«³⁾...

volt; a Cshámicsné ragyogó szép két fekete szeme pedig öreg embernek is az ifjúságát juttatta eszébe . . . . . Egyszer, a hogy az ilyen estén már kiürült a vendéglátó ház, és Cshámicsék magukra maradtak, a szép derék barna férfi odalépett a feleségéhez, megfogta mind a két kezét és szemeibe nézve törött hangon mondá:

— Tudom, hogy igaz emberek útján járok, és Istennel naponta kibékülve élek, de valami nagyot vétettem a szentek ellen, hogy olyan üres a házam.

— Ne vétkezz, jó uram; hát nem szeretnek az emberek, nem vagy gazdag? Ne vétkezz szíun³⁾ Kristóf.

— Szeretnek, és a mi a legedesebb rnekem, te is szeretsz, te drága; gazdag is vagyok, igaz, de kire marad a becsületes nevem, ki éli majd a verejtékemmel, a kinommal szerzett drágaság életét. Elpusztulunk mind a ketten a világból, és nem fogja senki az arczában, a becsületességében mutatni, hogy voltunk mi is a földön . . .

A két szeme megtelt könnyel. Nagy, erős melle részketve zihált.

¹⁾ Borraivaló.

²⁾ Bor, bor — zamatos bor . . .

³⁾ Szeretett.

Bús dolog volt ez nagyon. Gonosz embert is meg lehetne sajnálni ilyen nehéz bánatban; hát még őket, kik a megtestesült jóság voltak.

II.

Még egy pár esztendő ment lassan, lomhán feledésbe. Cshámicsék magukra voltak azután is. Kétségbeesés azért nem férközött szívükhöz. De egyszer az ember így szólott Máriához:

— Legyen meg az Isten akarata, de mi elmegyünk innen. Valahová messze, a hol csak magunk leszünk, és köztünk az Isten. Ha téged nem ismertelek volna, talán az utolsó szolgának szegődnék a nagy templomhoz. Majd így is tehetünk minél többet az Isten kedvére.

Az asszony csodálkozva nézett urára. Szava elakadt. Szinte a szeméi beszéltek helyette.

— Azt gondolod fiam, — volt erősebb az ember ismét e perczen a beszédre, — hogy el tudjuk-e hagyni az öregeink földjét? A régi házat, s a templomot, a hol — Isten bocsássa meg — még a szentképek is ismerősebbek nekünk? Mi lesz velünk, ha nem halljuk a mi beszédünk szavát, ha idegenek szeme jár rajtunk? Légy erős megpróbáljuk. Csak az Isten is segítsen hozzá....

És nem sokára el is mentek. Mintha leégett volna utánuk az üresen hagyott ház, s mintha elhaltak volna, úgy nem tudott róluk sok ideig senki. Pár hónap múlva aztán hivatalos irás jött a város főbirájához. Sokat mondott. A Cshámicsék háza, földje, mind a templomé lett. Mintha engesztelés akart volna lenni, hogy többé nem lépnek ök a szent falak közé....

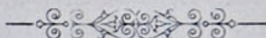
A kis erdélyi szász falú végén ezalatt, mintha a földből támadt volna, tünt fel egy erős kőház, egy kis dombon. Kívül meszelve se volt, csak a vakolat szürkéllett a falakon, a mi elég komor külsőt adott a barnára festett zsindelelyel fedett épületnek. — Fekete kapúja erős vaspántokkal volt elboritva, az országútra néző s a kapú két oldala mellett lévő ablakokon vasrács fogódzott a falba.

Egy kolostorhoz hasonlított a falúvégi kőház, mit „örmény-ház”nak hívtak a falubeli szászok.

Cshámicsék laktak benne.

A házhoz vezető vastag deszkalépcsők aljától balra pedig, nagy fakereszt állott, keskeny boldozatos fedéllel, mely egészen ráborult az Isten-ember töviskoszorús fejére....

(Folytatása következik.)

Örmény népirodalmi termékek.

Folyóiratunk jelen évi januári füzetében közöltem volt a bécsi mechithárista atyák által kiváló gondolat szerkesztett »Hántesz Ámszoreáh« (Havi szemle) után négy örmény mesét; jelen alkalommal az örmény népirodalmi termékekből három legendát mutatok be, melyeket szintén a XII. században élt Kos Mechithár munkáiból fordítottam le magyarra.

*

Egykor az angyal így szólott a molnárhoz:

Tarts penitenciát, mert tizenöt év mulva utánad jövök s magammal viszem lelkedet.

— Úgy teszek — válaszolt a molnár; de alig távozott az angyal, már-is így gondolkodott: »Tizenöt év, mégis csak — sok. Tíz évig majd élvezem a világot s elég lesz öt év a töredelemre.« Azonban hamar eltelt a tiz év; ekkor ismét így szólott önmagához: »Kedvem szerint élek még négy évig, aztán egyet penitencziatartásra fordítok.« Elmult a négy év is. »Tizenegy hónap még a világi életnek legyen szentelve, egy hó alatt aztán mindent kipótolok.« Elrebbent a tizenegy hónap is; ekkor ismét így biztatá önmagát: »Isten irgalmas! tehát még huszonöt napot lehet élvezet közt eltölteni; öt nap elég lesz a töredelemre.«

De nem várta be, hogy teljék el az utolsó öt nap is, hanem fejére veres sipkát téve bekormozott arczczal útra kelt Arabia felé, vélvén, hogy vagy kikerüli az angyalt, vagy ha találkozik is vele, ez nem fogja őtet felismerni. Rövid idő mulva azonban szembe jő vele az emberi alakot öltött angyal és így köszönt:

— Jó napot atyafi.

A molnár mit sem gyanítva, arabul felel: »Ásdáchul?«
— mi annyit tesz: »Mit mondasz?«

Erre eltávozik az angyal, de kevés idő múlva ismét elébe kerül vakító fényben, lángvörös pallossal kezében. Most úgy megijed a molnár, hogy lába gyökeret ver és nem tud tovább menni. Erre az angyal ekkép szól hozzája:

— Megmondtam volt neked, hogy még tizenöt évet élsz . . . és fordítsd ezt az időt töredelem-tartásra, mosd tisztára lelkedet s igyekezzél fejér arczczal bejutni a mennyországba; minthogy nem kívánoztál a mennyországba fejér arczczal, távozzál most a pokolba — fekete arczczal.

*

Mikor az izraeliták ős atyja Ábrám még ifjú volt, ennek atyja: Thára bálványképek készítésével s eladásával foglalatoskodott. Bizonyos napon Thára honn maradt s fiát küldötte a vásárra. Ábrám útra kelt szamarával, mely hátán bálványképekkel telt zsákat vitt.

De egy mocsáros helyen keresztül kellett gázolniok és a megterhelt állat erölködés közben elejti a zsákat, mely benreked az iszapban. Ekkor Ábrám haragjában így kiáltott fel: »Jaj nektek! Micsoda istenek vagytok, hogy még e sárból sem tudtok kimenekedni. Méltók vagytok arra, hogy itt veszszetek el.« És felhevülésében összetördelte a bálványképeket; azután haza tért.

Az apa elébe siet; de bámulva veszi észre, hogy csendes s szelid fia mennyire fel van ingerülve, azért így szólítja meg:

— Mi bajod fiam? Miért haragszol?

— Út közben, a mint egy mocsáron akartunk keresztül törni, a zsák leesett és a bálványképekből néhány eltörött. Erre megharagudtam, hogy milyen istenek ezek, melyek se magukon, se szamarunkon nem tudnak segíteni . . . és a többit is összetördeltem, azután a darabokra tört holmit ott hagyám a sárban. Hát ilyenek a mi isteneink? Ha saját ügyükben ennyire tehetetlenek, hogyan várhatunk mi tőlük segílyt?

— Fiam! igazat mondasz. Légy üdvöz érte!

*

Ábrámhoz egykor így szólott atyja:

— Menj fiam a szőlőbe s kergesd el a darázsokat, mert tönkre teszik a gerezdeket.

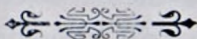
Ábrám a szőlőbe érkezvén látja, hogy mily teménytelen sok darázs szállta meg a gerezdeket, s mily nagy pusztítást visznek ezek véghez, azért így szólott hozzájok:

— Halljátok darázsok! az én atyám isteneket készít; ha titeket ezek teremtettek, nevökben azt parancsolom nektek, hogy ne pusztítsátok tovább szőlőnket. — De a darázsok nem távoztak el. »Lehet, hogy van más Isten — szólott tovább Ábrám — ki minket és titeket teremtett, ki létre hozta az eget és földet: akkor ez az igaz Isten . . . és én ennek hatalmával kergetlek el innen.« Alig ejté ki e szavakat, a darázsok mind eltávoztak. Ő pedig ég felé emelte fel szemeit és így kiáltott fel:

»Ég és föld Ura, te vagy az igaz Isten.«

A darázsok nem is jöttek többé elő. S Thará, ki fiával gazdag szüretet tartott, e percztől kezdve az egyedül igaz Istenben hitt.

Fáraó Simon.

Vallási társulatainkról.

I.

Az örmény vallásossága közmondássá vált. Őseink készebbek voltak odahagyni édes hazájukat, mint Krisztus üdvözítő hitétől elválni. Az örmény gyermekének vallásos nevelést ad. A hitbuzgó hazai örmények vallásosságát előmozdították és fentartották még azon vallási társulatok is, melyek közöttünk a legújabb időkig éltek. Itt közlöm három ilyen Szamosújvárt létezett társulat szabályzatát.

*

A Szent-Háromság nevében! Stephánian-Roska István, a hittudomány tudora, vicarius, stanislavovi prépost és az erdélyi örmény egyházak látogatója — XIII. Benedek pápa, báró Sorger Gergely erdélyi püspök, Theorszencz (Theodorovics) Minász az erdélyi örmények főesperese (Արիստիստոս շայոց Գրաստիպոստոս) és Szamosújvár

(*Հայրաքաղաք* = Örményváros) első plebánosa, III. Károly legkegyelmesebb urunk királyunk, Kornis Zsigmond kormányzó, Hágopsa Kristóf ághá főgondnok, Simay (*Շիմայիւրջ*) Salamon Tódor ágha bíró idejében — szervezte e társulatot.

A Szt-Háromság-társulat szabályai.

a. Szamosújvár város ifjúságának társulata a Szt-Háromság védnöksége alatt áll. A tagok évenként megülik a Szt-Háromság ünnepét; minden tag köteles e napon gyónni és áldozni. Aki e napon nincs itthon, hazajövele után a legelső vasárnap végezze el a gyónást és szentáldozást.

b. Minden tag tartozik naponként 3 Miatyánk-ot, 3 Üdvözlégy-et, 3 Dicsőséget és a rövid Hiszekegy-et elmondani a Szt-Háromság tiszteletére kérvén, hogy legyen e társulatnak segítségére és terjeszsze az igaz vallást a hitetlenek és pogányok között.

c. Aki a társulat tagjai közé akar felvétetni, tartozik szándékát tag által a gyűlésen bejelenteni. Az új tag a bevételért fizet a társulat ládájának, ha elsőrendű*) 3 magyar forintot (*մասրի* mádsri), ha másodrendű 2 magyar forintot, a harmadrendű 1 m. forintot; — ezenkívül még évdíjat is fizet.

d. A bevett tag nevét a társulat káplánja beírja a tagok névlajstromába, mely a Szt-Háromság oltarán áll. A beírás napján a tag meggyónik és áldozik.

e. E társulatnak három elnöke van. Az első a prefekt, a második az alprefekt és a harmadik a mársálek (felügyelő). E három tisztviselő évenként Szt-Háromság napja előtt három nappal előbb választatik. A választást megelőző napon a káplán a Szt-Háromság oltaránál misét mond; ekkor a tagok mindnyájan jelen legyenek a templomban. A választás az esperes és alapítók jelenlétében a prefekt házánál történik. Itt előbb a volt tisztviselők

*) A hazai örmények polgári és vagyoni állás szerint 1848-ig három rendet képeztek; az első rendhez (*արաշի սււրբ*, árácsi cérkh [*սրնու*, cérên=kéz]) tartoztak a dúsgazdagok, a második rendet (*էրցսւմ* cérkh) alkották a vagyonosok, a harmadik rendhez (*իրէքհւմ* cérkh) soroztattak azok, kik megélhető állapotban voltak.

számot adnak évi működésükről — azután lemondanak állásukról; ekkor adják át nemcsak az irományokat, hanem a ládát is a benne levő vagyonnal együtt a társulatnak. — A választás szavazattöbbséggel történik. A lemondott tisztviselőt ismét meg lehet választani. A jegyzőkönyvbe nemcsak a választás eredménye jegyeztessék be, hanem a számbavett társulati vagyon mennyisége is. Az esperes a jegyzőkönyvet következő záradékkal látja el: »E választást, mely szabályszerűen történt, helybenhagyom. Szamosújvártt . . . . N. N.« A mely ifjú e választó gyűlésen jelen nem volt, büntetésül 3 font viasz-gyertyát ad a templomnak.

f. A társulatnak van egy pálczája, melynek tetején ezüst kép diszolg; e kép egyik oldalán a Szt-Háromság, a másikon a boldogságos Szűz képe látható. E pálczát kezében hordja a mársálek, 1-ször körmenet alkalmával, midőn az ifjakat kettős rendekbe sorakoztatja; 2-szor karácsonykor, midőn »ávedisz-t« (üdvözet, kántálás) és húsvétkor, midőn Miatyánk-ot járnak mondani és 3-szor, midőn a völegényt és menyasszonyt menyekzöjük alkalmával a templomba kísérik.

g. Választás alkalmával választanak még négy társat, kik közül kettő a betegek gondját viseli, a másik kettő pedig a társulat holmijaira (oltárnemű, viasz-gyertya, ruhák) ügyel.

h. A társulat két-kulcsos ládája, melyen a záron kívül még lakat is van, a prefektnél áll; a zár kulcsát az alprefekt őrzi, a lakat kulcsát pedig egy társulati tag tartja magánál. Ha ezek közül, kiknél a kulcsok állanak, valamelyik útra kel, a nála őrzött kulcsot visszatérteig más társának adja át. E ládában tartják e szabályzatot, melyet minden hónapban egyszer fel kell olvasni, hogy ismerjék a tagtársak kötelességeiket. A ládában van még más öt könyv. Ezek közül az elsőbe írják a tagok névsorát. Ha a tagok közül valaki elhal, ennek neve után tétessék kereszt, aztán neve irassék be a fekete táblájú könyvbe, hogy az évnegyedes misékben róla is megemlékezék a pap. A második könyv a mise-alapítványok- és a misék rendjéről szól. A harmadik könyvbe az évi választás eredménye és a kézi-zálogok jegyeztessenek; a negyedikbe a bevétel és kiadás és az ötödikbe az évi tagdíjak irassanak be.

i. Minden két hétben egyszer (vagy ha a szükség úgy hozza magával hamarabb is) vasárnap mise után a prefekt házánál gyűlés tartassék. Aki igaz ok nélkül marad el a gyűlésről, 15 pénz büntetést fizet. Gyűlés alatt előbb a korosabb tagok szólnak; ki e szabály ellen vét, valamint az, ki engedély nélkül láda-felnyitás előtt távozik el, büntetésül egy font viasz-gyertyát ad a templomnak.

k. Midőn kinyitják a ládát, minden tag fennállva, hajdon fővel egy Üdvözlégy-et és Dicsőség atyának-ot mond; láda-záráskor pedig egy Miatyánk-ot, Üdvözlégy-et és Dicsőség-et az elhalt tagok lelkeiért.

l. Azon tag, ki a társulattól vett kölcsön-tartozását, vagy tagdíját, vagy a reá szabott büntetést megfizetni nem akarná, engedetlenségeért egy font viaszt ad.

m. Tagdíjban a gazdagok évenként 50 pénzt, a többiek az elnökség belátása szerint 30 vagy 20 pénzt fizetnek.

n. A láda pénze csak tagoknak adassék ki kamatra; ha kölcsönző nem lenne, akkor valamelyik tag közvetítésével nem tag is juthat kölcsönhöz, azonban a zálogkönyvbe nemcsak az adós, hanem a tag neve is jegyeztessék be. Zálog nélkül kölcsönt senkinek sem lehet adni; zálogul, melynek kétszeres értékkel kell birnia — szolgálnak: arany, ezüst, drágagyöngy és becses kövek; az évi százalék 6 ft.

o. Ha az adós év elteltével a kamatot meg nem fizette, akkor háromszori eredménytelen felszólítás után az alapítók a társulat elnökeivel együtt megbecsülik a zálogot és azután eladják; a begyűlt pénzből kihuzzák a tőkét kamatostól együtt, a megmaradt összeget pedig a zálogtulajdonosnak adják. Ha az alapítók és elnökség rokonsági vagy egyéb tekinteteből esetleg kevesebb kamatot vennének, ugy kötelesek a hiányt magukéból pótolni.

p. Ezen társulatnak hat alapítója lesz; ezek háztulajdonosok, eszes és istenfélő emberek legyenek. Ezeknek tisztsége halálíg tart. Az elhalt alapító helyébe a többi alapítók a prefektekkel együtt a társulat tagjai közül más alapítót választanak, hogy mindig haton legyenek. Az alapítók választását a főesperes hagyja helybe. Az alapítók tartoznak havonként egyszer vagy a szükséghez képest több-

ször is gyűlésre menni és figyelni arra, hogy a láda pénze szaporodjék és ne apasztassék szükségtelen kiadással. Azért a ládából se a városnak, se más szükségletre pénzt ki ne adjanak — hanem csak irgalmassági cselekedetre.

q. Az ifjú, ki menyegzőt akar tartani, megkéri a társulatot, hogy — mostani szokás szerint — rendelje ki a menyegzőre az ifjakat. Ezért a társulat ládájába fizet az elsőrendhez tartozó házasulandó ifjú 6, a másodrendű 4 és a harmadrendű 2 magyar frtot. A szegény mit se fizet. Ugyanennyi díjt fizet az a vőlegény is, ki ő maga nem idevaló, de e városból vesz magának feleséget. Ha ellenben idevaló férfi más helységbe megy házasodni, akkor vagyoni állásához képest e díjnak csak felét fizeti.

r. A megnősült ifjú egy évig még tagja a társulatnak, azonban ment minden szolgálattételtől; de azután is tartozik tagsági díjt fizetni, hogy eddig élvezett jogait el ne veszítse, — választáskor pedig gyűlésre megy.

s. Végre azon legyenek a testvérek, hogy köteleseégeiket és az irgalmasság cselekedeteit szívesen teljesítsék, mert csak így fogják a Szt-Háromság áldását és fáradságuk jutalmát nyerni.

Kötelességek és irgalmassági cselekedetek.

1. Az ifjak Szt-Háromság társulata a fentebb mondottakon kívül tartozik az új templomban*), melyet ezen istenfélő nép ezután építend fel, a Szt-Háromság oltárát saját költségén felépíteni. A társak fognak ezen oltár ékiteményeiről, viaszgyertyáról és a t. gondoskodni. A Szt-Háromság napját nagy fénynyel és ájtatossággal ülje meg a társulat. Az nap tartasson körmenetet monstáncziával és prédikációt. A felmerülő költségeket a társulat ládája fedezze. Ezen ünnepezen elmondandó énekes miséért 1 frtot adjon.

2. A káplánok közül az lesz a társulat papja, kit a főesperes rendelni fog. E káplán köteles minden hétfőn egy, évenként pedig ötven misét mondani a Szt-Háromság oltaránál, egyik hétfőn a társulat élő és a másik hétfőn

*) A mostani plebániái templom; mert a »Salamon-templomot« réginek nevezték.

elhalt tagjaiért. A káplán úrnak fizetnek az ötven miséért 25 német frtot. Ha — Isten segítségével — idővel a láda meggazdagszik, akkor a káplán ur 100 misét fog mondani a Szt-Háromság oltáránál, minden hétfőn az élőkért és minden pénteken a holtakért; a káplán urnak a 100 miséért 50 német frtot fognak adni. Amely ifjú e misékről — igaz ok nélkül — elmarad, 6 pénz büntetést fizet.

3. És hogy az Eustrat vértanúk, kiknek nevét viselte ezelőtt e társulat, emléke ébren tartassék, évenként a a szent Eustratok napján misét mondasson a társulat a káplán ur által; ezenkívül festesse a társulat ezen öt szent képét egy vászonra és függeszse azt a társulat oltára mellé a falra.

4. A káplán ur évenként 4 énekes misét mond a társulat elhalt férfi és nő tagjaiért a Szt-Háromság oltáránál Márczius, Junius, Szeptember és Deczember havaiban. E misék alatt legyen a nagy oltár előtt tumba felállítva, rajta kereszt és körülötte a nagy gyertyatartókban 6 viaszgyertya; a gyertyákról a társulat gondoskodik. A káplán ur mise közben a »Hájr mjér« (Miatyánk) előtt a nép felé fog fordulni és előbb rövid oktatást adand arról, hogy miként segíthetünk az elhaltakon, azután elolvassa a fekete kötésű könyvből az elhalt fivérek és nővérek neveit; a nép minden egyes név után ezt mondja: »Könyörülj uram lelkén«. E fekete táblájú könyvet a káplán ur magánál tartja, hogy ha valamelyik fivér vagy nővér elhalt, ennek nevét azonnal beleírhasa. E négy miséért adnak a testvérek a káplán urnak 4 német frtot; a kántornak, ki e misék alatt szolgálatot tesz, egy mise után két sustákat.

5. A fogadalmi (uchdágán) miséért, mely az előljárátság megválasztása előtt mondatik, a káplán urnak szokás szerint fél forintot adnak.

6. Külön a kántornak, ki a szegény emberek gyermekeit tanítja olvasni, évenként 6 német forintot ad a társulat.

7. A társulat gondoskodik arról, hogy állandóan legyen 6 nagy viaszgyertyája (ρωσ. πυρσινθηρον); szentséges körmenet alkalmával e gyertyákat meggyújtva vigye 6 ifjú a mennyezet mellett.

Minden ünnep- és vasárnap a mársálek kirendel 6 vagy 4 ifjút, kik a nagy-mise alatt a Hájr mjértől az *h unip unipū* (i szurp szurpên) utánig térdenállva tartják kezeikben az égő viaszgyertyákat. A mely ifjú kiállani (gyertyát tartani) nem akar, az büntetésül egy font viaszgyertyát vesz. Körmenetek alkalmával nemcsak az alapítók, hanem azon tagok kezébe is, kik évi tandíjaikat kifizették, égő viaszgyertyát adjanak.

8. Minden ifjú tartozik a körmeneteken jelen lenni; a mársálek — pálczával kezében — állítja őket kettős rendekbe. Az az ifjú, ki a körmenet alatt a mársáleknek nem engedelmeskedik, egy font viaszgyertya büntetést fizet.

9. Karácsonykor, midőn kántálni és húsvét hétfőjén, midőn Miatyánkot mennek házról-házra mondani az ifjak, elől menjen a pálczával a mársálek, utána a prefektek, azután az ifjak. Ezen alkalmakkor viseljék az ifjak magukat illedelmesen, lármát ne csináljanak és italt sehol se iganak.

10. Ha a püspök vagy az ország kormányzója meglátogatja e várost, az ifjak kötelesek lóháton elejébe menni és eltávozása alkalmával őt elkisérni. Rendeltessék ki néhány ifjú arra is, hogy a kormányzót a következő városig elkisérjék. A mely ifjú ilyenkor engedetlenséget tanusítana a prefekt iránt, büntetésül 3 font viaszt ad. Ugy szintén tartozik — a mondott büntetés terhe alatt — a lelkiekben minden ifjú a főesperesnek — a mint ez ezelőtt is szokásban volt — engedelmeskedni.

11. A tagtársak valamint az életben, úgy a halál után is keresztényi szeretetet tanusítsanak egymás iránt; azért ha a tagtársak közül valaki megbetegszik, az a két tag, kikről fentebb (é. g.) volt szó, látogassa meg azt és ha az szegény, a társulat ládájából adjanak neki anyagi segílyt, hivjanak hozzája orvost és fizessék orvosságát. Ha nehezednék betegsége, hivjanak papot, azalatt pedig míg ez az utolsó kenetet feladja, néhány tagtárs is legyen jelen égő viaszgyertyával. Ha elhal a beteg, a társulat tagjai mindnyájan menjenek el temetésére a társulat gyertyáival. Ha a meghalt tag vagyonos volt, akkor örökösei tartoznak tehetségükhöz képest a társulat ládájának valami pénzt adni; ellenben az elhalt szegény tagtárs temetési költségeit maga a társulat fedezze, lelkeért pedig misérevalót adjon.

12. Mostanig a fiatalság ásott sírt. — Mivel a sírás és eltemetés irgalmassági cselekedetek, azért Krisztus nevében óva intjük a fiatalságot, hogy tartsa meg ezután is ezt a dicséretreméltó szokást. Az az ifjú, ki nem akarna sírt ásni, vagy temetésre menni, egy font viaszt fizet büntetésül.

13. E társulat előjárói vigyázzanak arra, hogy szeretettel kormányozzák az ifjakat, minden csekélységért ne büntessék meg őket; azt, ki első ízben hibázik, intsek meg; de a másod és harmad ízben elkövetett hibát büntessék meg. Ha harmadszor sem engedelmeskedik, akkor hívják el gyűlésükbe a főesperest, hogy ez intse meg őtet. Ha az illető még ekkor is engedetlenséget tanusítana, ez esetben a főesperes az alapítók és prefektek jelenlétében kihuzza nevét a társulati tagok sorából. Az ilyen többé be ne fogadtassék.

14. Ha két vagy több ifjú a templom-pitvarában vagy udvarában czivakodna, verekedne, a főesperes ur intézze el dolgukat; de ha a czivakodás, verekedés a templom udvarán kívül történt, akkor a társulat alapítói és prefektjei mondjanak felettök ítéletet. Ha olyan ifjak verekednének, kik nem tagjai a társulatnak — akkor, a biráskodás ezeknek vétségei felett a nagyságos tanács (*ἡθροῦς τοῦ ἐπισκόπου*) hatásköréhez tartózik.

15. Az az ifjú, ki a társaság előjárói határozatát reá nézve terhesnek tartja, ügyét fellebbezheti a főespereshez; ha ennek ítéletével se lenne megelégedve, még a nagyméltóságú püspökhez is fellebbezhet.

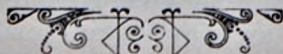
E szabályzatot kezünk aláírásával elláttuk és pecsétünkkel is megerősítettük. Szamosújvártt (*Σαμοσύναιον, ἡβριχιά*) 1721, örmény időszámítás szerint 1178 áug. 20.

Stephánián-Roska István dr. mp. Hoháneán Mèchithár János,
az erdélyi örmény egyházak látgatója. a mélt. dr. ur jegyzője.

Eredeti örmény kéziratból közli:

*

Szongott Kristóf.

Második Artásés.

III.

Vologeses és utódának elhalálozásával Ártásés latba vetvén nyomós szavát, a hasonló IV-ik Artásés jutott a parthus trónra. Ennek nem kedvelt személyisége ellenszenvet keltett fel a szomszéd országban. Az ellenpárt vezérei a harcias káspi nép csatlakozása által egy irtózatoss forradalmi áradatot mozdítottak elő. Elegendő jel mutatott arra, hogy a fölkelésnek éle nem kicsiny részben volt Armenia felé fordítva. Ártásés erélyes intézkedéseivel a vészkitörésnek meggátolását az annyi dicsőségtől környezett Szémpádra bizta. Nem sokára a forradalom erőlködése minden irányban meghiusult. A szilaj tömegek leverettek, a tartomány földulatik. Ártásés a fölkelő Zármán király és számtalan hadfogolylyal visszatérő vezért a tisztelet mindenféle bizonyítványával fogadja s a hadi zsákmányon kívül nagy kiterjedésű korona-javakat ad neki ajándékol.

De a mélyen sülyedt ember: Ártavázd célja valószínűsítésében akadálynak tekintette a fővezért. S vajjon ember, kosszorúzott múltja érzetében tüntethette volna-e szellemi fensőbbiségét erősebben, mint épen a főhadparancsnok? aki páratlan engedékenységből az ismétlődő összeütközéseknek őmaga vet véget, midőn önként félrevonult s a király beléegyezésével Armeniának megerősített s előtte igen kedves délkeleti végrészeire huzodott, minthogy az Assyriával, nejének szülőföldjével határos volt.¹⁾ Azalatt Ártavázd fivéreiben, ezen új vivmány a gyűlölség szikráját lángra éleszti. Hogy nagyobb bonyodalmak megelőztessenek, a közügyek vezetéséből mindenik tekintélyes osztalékot nyert. A király, fiai közül az élelmes Verortot, kinek tudományos képzettsége elismerésben részesült, a kir. udvar főgondviselőjének, Mazsánt Jupiter (Ártavázd) főpapjának ren-

¹⁾ Az erősített Demorik vagy Gortik két különálló, de egymással határos tartomány volt. Terményei közül nevezetes volt a fahéj. Indsidsián, Ó-Armenia 146 l.

delte Áni erődben.¹⁾ Sergét pedig négy hadtestre osztotta; a keletit, mely számra nézve a többit fölülmulta, a gonosz szellem ostromolta Ártávázdra; a nyugatit Diránra, a délit az önmegtagadás példányára Szêmpádra, az északit Záréh fiára bizta. Ekként a surlódások kiegyenlítették.

Záréh területe vidám örömök és kicsapongó vadászkalandok helye volt, ki a vadak üzése s a gyilkoló lánksa röpitésében első, a csatatéren pedig nem sokat érő volt. E gyenge oldala reménykeltő volt a szomszéd Iberia kiárlására nézve.

Az ügyes alakoskodás régi tudomány. A számító Chárzám, terve foganatosítására kápráztató szólamokkal a lakosok szívéből a hűséget kicsalván, védtelenségében Záhrét hatalmába kerítve Káukáz bérczeiben őriztette; de a merény kivitelének sikere megtört; mert a segítségére siető Ártávázd és Dirán, nem különben Szêmpád hadaikkal megérkezvén a fogoly Záréh kiszabadításával a fölkelés leveretett.

Amint Ártásés munkás életének pusztá tényekben felsorolt érdemeiből kitetszik: országát virágzásra emelte. Nem csoda tehát, ha nagyratörő lelkében kicsapott a vágy, minden idegen befolyás kapcsai közül kibontakozni. Tráján, korának legnagyobb hadvezére volt ekkor a római császár. A germánok küldöttséggel járultak hozzája; Decebál legyőzetésével 105 Kr. u. Dacia is meghódolt s így kedvencz esküjében foglalt egyik óhajtása — »Vajha Daciát tartománynya tehetném s az általam épített hidakon kelhetnék át a Dunán és az Eufrát folyókon« — ténynyé vált.²⁾ Pedig Augustus császár a szerfeletti terjeszkedés helyett utódának — végakarataként — a birodalom keleti természetes határául Eufrátot jelölte ki. Trájánnak tervében volt az örményeket és párthusokat a birodalom horgonyára akasztani. Armenia magatartásától igen sok függött. Kis- és Felső-Ázsia a birodalom számára a szerint volt biztosítva, amint Armenia a rómaiakkal tartott, vagy pedig

¹⁾ A megviselt erőd ma is fönáll egy tornyával, sziklába vágott szükvizú kutjával, és még jó állapotban levő örmény templomaival. Leontius Álisán, N. Armenia topographiája, 61.

²⁾ Sic in provinciarum speciem reductam videam Daciam, sic pontibus Histrum et Eufratem superem. Ammian. Marcel. XXIV 3.

a szomszéd párthussal viszonyos védelembe olvadt össze. Az első esetben a római gyalogság Crassus gyász multjának rémképétől: Mesopotámiától menten rövidebb úton az armeniai hegyeken át veszély nélkül hatolhatott a párthus földre; míg ellenkező esetben a párthus betörési tervekben gyakran előcsapatul szolgáló Armenia kérdésessé tehetette a rómaiaknak fájdalmas áldozatok árán kivívott kisázsiai és syriai előnyeit. Tráján irányának elhatározására leginkább befolyt azon körülmény, hogy Ártásés az önálló állami egyéniség megóvása tekintetéből a római adót megtagadta; erre Tráján hadai már Caesarea körül összpontosulva állanak. Ártávázd is elősiet, támadást intéz, de szétriasztatik s a hadtest zöméhez, a kies fekvésű és termékeny báseni síktérre vonul, melyet a Ván-tónak éjszaki része határol. Vereségéből fel sem ocsúdíhatott s a nem szunnyadó ellenség új küzdelemre hívja föl. A vitézségben egymással vetélkedő fivérek jelentéktelen vereséget szenvednek s im jön a hajlott korú bajnok, mint nap a sötét égre, aki annyi vihart birt túlkiáltani, megtanítandó az ifjakat, hogy az erős ellenfél még néhány megnyert ütközettel sem számíthat végleges eredményre. Általa lelket nyervén az örmény sereg, megújul az önérzetet keltő látvány: az ellentábor megtörött ereje visszaveretik s az agg vezér a győzelem csillámával gazdagítá fáradalmas életének rajzát Kr. u. 114. Ez idő tájt a nép ajkán zengő monda elpalástoló kifejezésekben bizonyos római »Domet« nevet hozott forgásba. A muzsa édesdeden rábeszéli Choreneit, hogy az alatt Domitián császárt jelképezve vélje, egyszersmind hogy a fennebbi csorbá annak uralkodása alatt esett a római fegyveren. ¹⁾ A takarodó fuvásnak sulyát nagyon is

¹⁾ Chorenei 2. k. 51. §. Az üres óráiban légyfogással foglalatoskodó ama szörnyeteg kéjencz 81—96-ig uralkodott; II-ik Ártásés országlásának kezdete, valamint házasodása is 88-ra esik; tehát fiai Domitián alatt nem lehettek fegyverképesek, hogy hadat folytathattak volna. Ezen indokok valószínűvé teszik, hogy Tráján által a sereg élére állított vezér Domitián nevet viselt, vagy pedig az egész ügy Domitius Nerónak Armeniában oly változó szerencsével folytatott s Domitius Corbulo által sikeresebben befejezett hadjáratra vonatkozik.

érezte Róma; mert a párthusok Armeniával legott kezét fogtak, mire aztánegy oly viharnek szele kezdett zugni, mely tüz-zel-vassal egész környékeket kietlenné téve Cappadociát, Graeciát és a birodalom ázsiai épületét minden kiterjedésében megrázkodtatta.¹⁾

A rossz példa megmételyezé Palaestinát és Egyiptomot is, melynek lakói a lázongást támogatóknak lobogói alá menekülve a hivatlan hatalomnak elnyomását nyakukról le-
rázták. — Az előrobbant mozgalmak korszaka volt ez. Az események szava azt sugta Trájánnak, hogy Ázsiának meg-
fékezésére küldendő serget személyesen vezényelje. Megér-
kezvén Antiochiába számos fejedelem hódolatot nyilvánított. Egyptom, Mesopotamia és Palaestina megadta magát. Tráján Armenia és Párthia meghódításával akará hadjára-
tainak legdicsőbb lapját beírni. Ifjú korában az emlékeze-
tében jól feljegyzett párthusok ellen harczolván jól tudta,
hogy ott és a hadászatban egyöntetű művezetet követő Ar-
meniában a nagyra növekedett izgalomnak dühöngését csak
összesített nagy hadtömeggel leend képes visszautasítani s
evégett Armeniába készült. Ártásos nemes feladatát telje-
síté, midőn a viszonyok kényszerűségének engedve békét
ajánlott, amelyet mindazáltal nem alacsony szolgaság árán,
hanem a hátralékban levő adó lefizetésével akarta eszkö-
zölni. A béke örömteljes élénkséggel fogadtatott, miáltal
az ország a hatalom túlcsapongásaival szemben a bajok
örvényéből kiragadtatott. Kr. u. 115.

Armeniával áll s vele döl Párthiában minden!

Markovich Jakob.

¹⁾ Constantin Manasse 12-ik századbéli görög író; I. Csámi-
csián 2 k. 348 l.

SIMOR JÁNOS, bibornok-herceg-primás.

Az Egek Ura nem engedé tőlünk elmulni a keserű poharat, — magához szólítá leghivebb szolgáját! **Simor János**, esztergomi bíboros érsek, Magyarország főmagasságú hercegprimása, visszaadta áldott lelkét Teremtőjének!... Gyászos kegyelettel állunk meg a nagy főpap dicsőült emlékezeténél, — s nem tudjuk, ha vajjon erkölcseinek tisztaságát magasztaljuk-e inkább, vagy tudományának bőségét, avagy a jóságos cselekedetek kifogyhatlan érdemeiben halomra gyűjtött kincseit, melyek a síron túl sem vétetnek el tőle. Mert örökre boldogok a halottak, kiknek kiszenvedett lelke tiszta; s életük pályája nemes, igaz és könyörületes tetteknek munkája vala! Istenbe vetett szilárd reménnyel tanította ő lelkesült apostoli szónoklatában, a szent hitet Krisztusban szeretett hiveinek: »Mehaltok ti és meghalok én is; egyformák leszünk ti és én egy pár év leforgása alatt; — nekem egyedüli vágyam, hogy üdvözljek és titeket is üdvösségre vezéreljelek. Majd akkor szemtől-szembe mondhatjátok, mily igaz lelkesedéssel tanítottalak e hitre«... S most, midőn már zokogva zúgtak a harangok sirja fölött, szomorúan hajlottak meg a gyászos lobogók, s a templomok engesztelő szent miseáldozatain a nemzet millióinak áldó fohásza kísérte el az örök üdvösség útjára, — mi is szerényen oda állunk a gyászolók sorába, s hálás kegyeletünk igaz fájdalmaival bucsúzunk el tőle — az egyház és a haza bölcsétől, — kit Isten kegyelme magához szólított: Dicsőség legyen érdemdús életének méltó jutalma e földön; »et cum Lazaro, quondam paupere, vitam habeat sempiternam!«

Kisebb közlemények.

A magyar néprajzi társulat, — mint a »Nemzet«-ben olvassuk — igazi ethnographikus ülést tartott közelebről. Még a közönségben is visszatükröződött ez. A magyar hallgatóság között, (melynek soraiban a hölgyek is képviselve voltak) a nagy asztal körül: Nikolics Fedor báró és Popovics István, valamint az értekezők egyike: Hadzsics Antal a szerb, — Marianescu curiai bíró a román, — Tialiosz György a görög és Pátrubány az örmény nemzetiséget képviselték. A választmány megállapodása szerint, a társulat nemsokára hozzá lát a »Néprajzi Múzeum« számára szükséges gyűjtemények beszerzéséhez is.

Ünnepi kántálás. Erzsébetváros tanácsa 1731 január 2-án¹⁾ következő határozatot hozta. — A kántorok számára, kik a Szűz-Anya képével járnak »Chorhurt mjédz«-t²⁾ (*ἁγιῶτατη ἑπιφάνεια*) énekelni, kiadott rendelet. 1. Nyolcz vátáh (timármester) két kántor³⁾ elnöklete alatt menjen előbb a papokhoz, a főgondnok- és bíróhoz »Chorhurt mjédz«-t énekelni; azután oszoljanak két csoportra, négy vátáh és egy kántor menjen egyfelé, a többiek menjenek másfelé. Azt az összeget, mit az egyes házaknál kapott ajándékozásból gyűjtenek, oszszák fel egymás közt egyenlően; az elnök kapjon abból 12 és a többiek fejenként 10—10 pénzt. 2. Az iskolás gyermekek négyesével járjanak »Ávedisz«-t (annuntiatio, bonum vel laetum nuncium, hiradás, kántálás) mondani. Minden csoportnak legyen egy-egy — a pap által aláírt — képe; e képről fogjuk megismerni azt, hogy ők iskolás gyermekek. Menjenek el ezek mindenüvé — tiszteségesen. 3. Megengedjük, hogy a külső — idegen — gyermekek is járhassanak kettesével kántálni. Valamint az énekesek a »Chorhurt mjédz«-t, ugy a gyermekek is a kántálást végezzék el féléjszakáig, hogy a városi polgárság templomba mehessen és a kántorok teljesíthessék egyházi kötelességeiket. — Ezen irat olvassassék fel a szentegyházban három-négy ízben, hogy a közönség tudomást vehessen arról.

Irodalom és művészet.

Magyar-örmény zeneszerző. Vikol Simon Kolozsvártt egy sikerült csárdás-zenét írt, mely az ottani egyetemi könyvtáros (Márton Kálmán) kiadásában, épen most jelent meg, zongorára átírva.

Népnyelvi adalékok czime alatt, a magyarországi néprajzi társaságnak, dr. Réthy László szerkesztésében megjelent »Ethnographia« című értesítője az I-ső évfolyam negyedik számában egy saját

¹⁾ A keltezés idejéből ugy látszik, hogy a hazai örmények a beköltözés után még sokáig ján. 6-án ülték meg — magukkal hozott keleti szokás szerint — karácsony napját.

²⁾ Az örmény egyházakban karácsony éjszakáján mise előtt énekelni szokott gyönyörű ének kezdő szavai (Mysterium magnum...)

³⁾ A mondott évben az egyik kántor Chárib István, a másik Ovág (Joachim) volt.

dallamú, erdélyrészi örmény tájnyelven írott újévi, alkalmi versezetet adott közre, melyet a jelen század első felének derekán (az 1836-iki újév napjára) a szamosújvári népiskola egykori érdemes tanára, a »Szózat« és »Hymnus« örmény műfordítója, a tudós és költői szellemű Gábrus Zakhariás írt, melyet folyóiratunk szerkesztője — ki egyszermind az ethnographiai társaság örmény szakosztályának egyik előadója, — a birtokában levő Gábrus-fele kéziratot »vegyes költemények«-ből (Zánázán adánávor kirkh, 16° 552 l.) küldött be az említett társulati közlöny szerkesztőségéhez. Ezen eredeti magyar-örmény ének, mely az »Ethnographiá«-ban jelent meg először nyomtatásban, tizenkét vers-szaktól áll, s a most idézett helyen örményül (magyar betűkkel írva) és magyar prózai fordításban, dallamának hangjegyeivel együtt közöltetett, s tárgyát az örmény konyhaművészet egyik legismertebb czukrászati remeke, az újév napjára készíttetni szokott, ugynevezett »dáláuzi« megéneklése képezi. Az ének dallamát apáink magukkal hozták e hazába, s e dallam szerint — melynek szerzője különben ismeretlen, — szokták az örmények énekelni az »Ov thev ánkám ánden thárthe« kezdetű dalt is. Maga a »dáláuzi« szó erdélyrészi tájszó; keleten nincs használatban. — A dáláuzi nevű örmény csemege alkatrészei rendszerint: vagdalt dió és méz, esetleg mák is, s a négyszögű vagy kerek alakban összeállított készítmények fölött különböző színű apró czukorkák, esetleg újévi ajándéknak szánt ezüst huszasok vagy tallrok díszlenek. E bevezetés után álljanak itt mutatványul a szóbanlevő újévi versezet első és a két utolsó vers-szakai s az ének dallamának hangjegyekre való átirása:

Örményül.

Dáláuzi, dáláuzi!
Khághczrén isz tun zudrê mezi;
Pájcz ájszovê inesh gánisz?
Zperënnérész gi cháphisz... ..

Ov márt! álesz Zásztvádz chêntre,
Or Ná khezig háduczháne
Szurp snorháchzhê mecsh méghrê,
Or dáríd éláh khághczhrê.

Szeb cshárnusz ézleghuthjunê,
Vocsh cshi czhávisz ézdêrdumê;
Vászên Ásztudzo szirun
Hämpirisz zájñ szírov tun

Magyarul (prózában.)

Dáláuzi, dáláuzi!
Édes vagy te mindig nekünk;
De evvel mit csinálsz?
A szánkat család....

Oh ember tehát az Istent kérjed,
Hogy adjon Azt neked
Szent kegyelmében mézet,
Hogy éved legyen édes.

Számba ne vedyed a keserűséget,
S ne fájlald a szomorúságot;
Hanem Isten kedvéért
Szívesen eltűrjed azt.

Az újévi örmény-ének dallama.

Andante

Dá - lá - u - zi dá - lá - u - zi Khághezhré-
 nisz tun zud - ré me - zi; Pájezh áj - szo - vé inesh gá-
 nisz; Zpe - rén - né - rész gi - chá - phisz

Közgazdasági élet.

Hajóink a keleti vizeken. Napirenden levén az osztrák-magyar Lloyd tisztán osztrák vállalatá váló átalakításának és ezzel a monarchia tengeri hajózási ügye újjászervezésének kérdése, — tanulságosnak mutatkozik a port-saidi osztrák-magyar konzul jelentésének némely, a keleti közlekedési viszonyok tekintetében általános érdekű részleteit olvasó közönségünkkel is megismertetni. Az említett konzuli jelentés szerint ugyanis a Lloyd syriai vonalán a hajók kéthetenként egyszer indulnak Konstantinápolyból és Alexandriából, s a syriai partvidék több kikötőjét érintik. A kereskedelmileg igen fontos Syriában a »khedivié-társulat«, — (mely minden héten jár Egyiptomból Konstantinápolyba s innen vissza Alexandriába, érintve Port-Saidot, Smyrnát, Mitylenet s a Dardanellákat) — a Lloyd-társulatnak főversenyháza, míg másrészt a francia és orosz hajók versenyét az alexandriai forgalomban érzi meg a Lloyd igen erősen. Ha az osztrák-magyar kereskedelmet a syriai partokon emelni akarjuk, ha a már fennálló egyéb vonalak s az új hamburgi Levante-vonal versenyével meg akarunk küzdeni, s ha Triest és Alexandria közt hetenként akarunk közlekedni: akkor a Lloyd-társulat illető syriai vonalát újjá kell szervezni, és úgy a syriai osztrák-magyar kereskedelem, mint a Lloyd-társulat érdekében is minden héten kellene Alexandria és Konstantinápoly közt hajókat járatni; melyek a port-saidi fontos átrakódó kikötőt is érintenék. A mostani hajóknál azonban mindenestre nagyobbakat kellene ezen a vonalon járatni, — s egyszerűsmind több tekintettel lenni az utasok kényelmére is.

Az orosz-török kereskedelmi szerződés tárgyalásánál a porta képviselőjében két kiváló örmény államférfiú nevével találkozunk; kik a szultán kormányában igen előkelő állást foglalnak el. Ezek egyike a lapunkban már többször említett Artin pasa, külügyminiszteri másod-államtitkár; a másik pedig a bányászati és erdészeti ügyek igazgatója: Bedrosz efendi.

Mi újság az örmény világban?

▲ „magyar pasa“ veje. A »Fővárosi Lapok« konstantinápolyi tárczairója: Beszédes Kálmán bővebb részleteket közöl gróf Széchényi Odön pasa vejének, Dádián hercegnek — úgy látszik — alaptalan politikai gyanú folytán történt többszöri letartóztatásának körülményeiről. Az erre vonatkozó részt szószerint adjuk itt a következőkben. Az itteni (konstantinápolyi) magyar matot kinosan érinté a Dádián Váhrám bej (gr. Széchényi Odön vejének) szomorú esete. Ez kiváló műveltségű, vonzó modorú fiatal úr, a szultán által igen kedvelt külügyi államtitkár: Dádián Ártin pasának (»vizir«-nek) unokaöccse, georgiai katolikus örmény s a mingreliai hercegek sarja. Ez év (1890.) elején az itteni törvényszéknél több éven át viselt birói hivatalától megvált s ügyvédi irodát nyitott. Nehány hónappal ezelőtt egy rajongó fiatal örmény tanuló, kit a bej családja jótékonyan segített, leszúrt egy örmény ügyvédet, — a mint hallatszák, — a tizenháromtagú örmény »vörös« forradalmi bizottság meghagyásából. A tört, melylyel leszúrta, Váhrám bej régi szép fegyvergyűjteményéből sajátítá el. Váhrám bej, kit a gyilkos vallomása alapján kérdőre vonták-, örült, hogy a becses, keresve keresett töre megkerült; de annál jobban megszemerködött, midőn őt is a törvényszék épületében marasztották. Nehány nap mulva kiszabadult, de ismét befogták. Ujra szabadon ereszték s majd újra bekisérték az állami fogházba, hol már több mint két hónapja sinylődik. Menekülhetett volna, de ő maga ohajtja, hogy ártatlansága, az említett összeesküvőknek megkezdett pöre folyamában kiderüljön. Védője: Tinghir jeles örmény ügyvéd. Az összeesküvők feje: Váhán Bedrikoff örmény, de orosz alattvaló, egy más összeesküvővel együtt jókor megugrott, de a többi fogva van. Mindannyian mint a konstantinápolyi örmény zavargások és üzelmek főtényezői állnak vád alatt. Ez a pör valóságos »cause celebre«, melyről ma még nem tudhatni, hogy vajjon a törökországi állapotok szövvényeit föderíti-e? vagy még jobban elhomályosítja? — A Váhrám bej nejét, kinek kellemes jelensége a mult nyáron föltűnt Budapesten is, hol férjét eleintén a szultán egyik fiának tartották, — a legőszintébb részvét környezi. A külhalmak követségei, hol a fiatal párt mindig szívesen fogadták, valamint a pérai société élénk érdeklődéssel kíséri a pör folyamatát. — Mindnyájan reméljük, hogy a gyanú alaptalansága ki fog derülni!

▲ szultán amnesztiaja. A török birodalom mai uralkodójának, Abdul Hamid szultánnak sokszor magasztalt nagylelkűsége kitűnik a legújabb kegyelmi tényéből is. Az örmények (ő-naptár szerinti) karácsonyi ünnepe alkalmából ugyanis ama nyolcvan kilenc örmény közül, kik ellen büntető vizsgálat indítatott, — a szultán hetvenhatszónak megkegyelmezett. Ezeket azonnal szabadon bo-

csátották, ezek közt van Dádián herczeg is. A kiszabadultak a patriarkha vezetése alatt egyenesen a templomba mentek, hogy ott az uralkodóért imádkozzanak! A letartoztatottak közül csak tizenhármán maradtak még egyelőre a fogságban. A törökbirodalom többi részébe is utasítások küldettek szét, az örmény politikai foglyok elbocsátása iránt.

Orosz katonai készülődések. A »Pesti Napló« írja: Míg valami két éven át az európai közvéleményt csak azon hadi készülődések foglalkoztatták, melyeket Oroszország közelünkben, a nyugati határon folytatott, az utóbbi hetekben minduntalan érkeznék hírek a Feketetenger mellékén, s az ázsiai határokon történő készülődésekről. Ugy látszik: Európában az orosz katonai kormány ez irányban lényegében már befejezettnek tekinti teendőit, s most a török határok közelében fejt ki hasonló munkásságot. A napokban jelentették, hogy egy hatalmas új hadihajó készült el a fekete-tengeri flotta számára. Londoni lapok viszont Odessából azon hirt veszik, hogy onnan folyton újabb csapatok indítatnak a török határ felé, Ázsiába. Legutóbb négyezer főnyi gyalogság, hét üteg ágyú és hat szotnya kozák lovaság küldetett oda. Kaukázusban az utakat a katonaság segélyével alaposan kijavították, s különösen azon utak vannak kitűnő állapotban, melyek a török határra vezetnek. Ezenkívül Kars és Olti várakba közelebb igen sok nehéz ágyú, tüzérség és mindenféle lőszer nagy számmal küldetett; a többi katonai állomásokon pedig nagy kaszárnyákat, melyekben tetemes katonaság helyezhető el, valamint raktárakat az eleség számára, építenek. A török határon levő, s csaknem teljesen mozgósított orosz sereg számát legalább százezer emberre teszik! Ez orosz készülődésekkel szemben a Török-Arméniában folyó belmórgalmakról minduntalan érkező hírek is komolyabb figyelmet érdemelnek, s az angol sajtó — s valószínűleg a kormány is) — csakugyan éberem szemmel tartja a Kisázsia e részében történő dolgokat.

Egy örmény herczegnő halála. Lusziánián Mária örmény herczegnő, ki férjével együtt Párisban lakott, nem rég, jobblétre szenderült. Csak 42 évet élt. Valódi anyja volt a szegényeknek. Minden örömét abban lelte, ha szükölködő embertársaival jót tehetett. A Kis-ázsiai éh-inség alkalmával is mindent elkövetett a nyomor enyhítésére. Termeit megnyitotta, hangversenyt rendezett és a szép jövedelmet az éh-inségeseknek juttatta. Oda kellett volna koporsójára vésní jelmondatát: »Ékszerem: szegényeim«.

Főpapi bevonulás. Monsignore Gárábéd, az ujonnan kinevezett örmény katolikus főpap székhelyére: Erzerumba érkező — az ottani lakosság részéről nagy lelkesedéssel és óvácziók közt fogadtatott.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvártt, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.